

การท่องเที่ยวและความเป็นมาของหนังสือท่องเที่ยว

ความหมายของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวคือการเปลี่ยนที่อาศัยจากที่อยู่เดิมไปอยู่ที่อื่นชั่วคราว โดยมีเงื่อนไขว่าต้องเป็นไปตามความต้องการของผู้เดินทาง และต้องไม่ใช่เพื่อรับสินจ้าง เท่าที่กำหนดไว้ในวิชาการท่องเที่ยว ช่วงเวลาสั้นที่สุดของการท่องเที่ยวคือ 24 ชั่วโมง ส่วนช่วงเวลานานที่สุดนั้นต้องไม่นานพอที่ผู้ท่องเที่ยวจะยึดเอาสถานที่ที่ไปท่องเที่ยวเป็นแหล่งพักอาศัยถาวร¹

เงื่อนไขดังกล่าวเป็นไปตามหลักสากล โดยเฉพาะของสหพันธ์องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว (International Union of Official Travel Organizations เรียกย่อ ๆ ว่า IUOTO) การท่องเที่ยวตามเงื่อนไขนี้อาจเป็นการท่องเที่ยวภายในประเทศของตนหรือการท่องเที่ยวข้ามพรมแดนคนไปก็ได้

อย่างไรก็ตามมีข้อจำกัดเรื่องการเดินทาง ที่วิชาการท่องเที่ยวไม่นับเป็นการท่องเที่ยว ได้แก่ การอพยพของมวลชนจากตำบลหนึ่งไปยังอีกตำบลหนึ่ง การยাত্রาทัพไปทำสงครามหรือไปตั้งด่านรักษาเขตแดน การเดินทางของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ถูกเนรเทศ หรือถูกส่งตัวไปกักกันในทัณฑสถานแห่งใดแห่งหนึ่ง การเดินทางเหล่านี้ไม่นับเป็นการท่องเที่ยว²

¹ ม.ล.ศุข ชุมสาย, หลักวิชาการท่องเที่ยว (An Introduction to Tourism Studies) (กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา, 2518), หน้า 6.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

นักสังคมวิทยามีความเห็น ว่า นักท่องเที่ยวควรจะเป็นผู้ที่เปลี่ยนที่พำนักชั่วคราว เพื่อสนองความอยากรู้อยากเห็น เพื่อผ่อนคลาย เพื่อพักผ่อน และเพื่อเพลิดเพลินที่สูญเสียไปในการทำงานกลับคืนมา ทั้งนี้จะกระทำได้ในสิ่งแวดล้อมใหม่ อันแตกต่างไปจากสิ่งแวดล้อมเดิม ที่เขาคำรงชีวิตอยู่เป็นประจำ

นอกจากนี้ควรพิจารณาด้วยว่า ผู้เดินทางจะเป็นนักท่องเที่ยวหรือไม่ขึ้นอยู่กับจิตใจ หรือทัศนคติ (attitude) ของผู้เดินทางเป็นสำคัญ กล่าวคือถ้าการเดินทางไม่เป็นไปตามเงื่อนไขข้างต้น แต่จิตใจของผู้เดินทางรู้สึกเพลิดเพลินสนุกสนาน ได้พบเห็นและศึกษาดูสิ่งต่างๆ ในระหว่างทาง หรือชื่อของที่ระลึก ก็นับว่าเป็นนักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวกับนักทัศนาจรมีลักษณะแตกต่างกัน นักท่องเที่ยว (tourists) หมายถึง ผู้เดินทางมาเยี่ยมเยือนชั่วคราว ซึ่งมักมาอยู่อย่างน้อยที่สุด 24 ชั่วโมงในสถานที่แห่งนั้นหรือในประเทศนั้น โดยมีความประสงค์ในการเดินทางประการใดประการหนึ่ง เช่น เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อประกอบศาสนกิจ หรือเพื่อร่วมแข่งขันกีฬา เป็นต้น ส่วนผู้เดินทางมาอยู่ ณ ที่แห่งนั้นหรือประเทศนั้นน้อยกว่า 24 ชั่วโมง ไม่จัดว่าเป็นนักท่องเที่ยวแต่เป็นนักทัศนาจร (excursionists) เท่านั้น¹

หนังสือเรื่อง จิตวิทยาแห่งการจัดตลาดเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจการท่องเที่ยว

กำหนดประเภทของนักท่องเที่ยวไว้ 3 ประเภท คือ

ประเภท A ได้แก่ผู้มีรายได้อ่อน มักเรียกร้องบริการท่องเที่ยวแบบทรูทรา นักท่องเที่ยวประเภทนี้มีจำนวนน้อยกว่าประเภทอื่น ๆ

ประเภท B เป็นผู้มีรายได้ระดับปานกลาง ท่องเที่ยวเลียนแบบพวกแรก แต่ไม่เป็นไปในทางทรูทราฟุ่มเฟือย หรือเรียกร้องบริการมากอย่างพวกแรก จึงจะมีจำนวนไม่น้อย แต่นักท่องเที่ยวประเภทนี้ก็ยังไม่ใหญ่พอที่จะเป็นตลาดของมวลนักท่องเที่ยว

¹ องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, อุตสาหกรรมท่องเที่ยว (กรุงเทพฯ: บารุงบุคลิก, 2520), หน้า 2.

ประเภท c มีจำนวนมากที่สุดจนได้ชื่อว่าเป็นมวตนักท่องเที่ยว (mass tourist) ส่วนมากเป็นผู้มีรายได้น้อย หรือไม่ก็มีเพียงรายได้ประจำ ไม่มีรายได้พิเศษ นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้เฟื่องรวมตัวเป็นลูกค้าของวิสาหกิจการท่องเที่ยวเมื่อไม่นานมานี้เอง โดยการจูงใจจากคำโฆษณา และบริการที่จัดขึ้นเป็นการชักชวน บริการสำหรับนักท่องเที่ยวเหล่านี้ เป็นบริการพื้นฐาน ๆ ประกอบด้วยสิ่งเฉพาะที่จำเป็นสำหรับการท่องเที่ยวเท่านั้น¹

เหตุจูงใจในการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวมีเหตุจูงใจหลายประการ คือ การไปหาความสนุก ความอยากรู้อยากเห็น การอนุรักษ์สุขภาพและอนามัย การผ่อนคลายความเครียดหรือการพักผ่อน การทำภารกิจบางอย่าง การนัดการทางศาสนาหรือการจาริกแสวงบุญ การประชุมสัมมนา การศึกษา และการพิจารณาการศึกษา และอาจมีเหตุจูงใจอื่น ๆ อีก โดยเฉพาะความก้าวหน้าทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีได้ช่วยส่งเสริมให้การท่องเที่ยวขยายตัวออกไปมากจากการท่องเที่ยวในประเทศเป็นการท่องเที่ยวต่างประเทศ จากการท่องเที่ยววันสองวันเป็นการท่องเที่ยวเป็นสัปดาห์เป็นเดือน จากการท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มชนที่มีรายได้สูงเป็นการท่องเที่ยวของมวลชน

ประเภทของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น 7 ประเภท

1. การท่องเที่ยวเพื่อความสนุก หมายถึงการใช้เวลาหยุดงานเปลี่ยนบรรยากาศจากสภาพจำเจ ไปพบเห็นเหตุการณ์และสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ เป็นการตอบสนองความอยากรู้อยากเห็น เช่น การที่ชาวเมืองหนีความวุ่นวายไปสงบสติอารมณ์กับความสวยและวิวทัศนอันสวยงามของชนบท ได้พบเห็นขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ส่วนชาวไร่

---

¹ม.ล.ศุภ ชุมสาย, จิตวิทยาแห่งการจัดตลาดเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจการท่องเที่ยว (กรุงเทพมหานคร : 2517), หน้า 6 - 7.

ชวานาก็อาจไปสนุกกับความอึกทึกครึกโครม และตึกงามใหญ่ ๆ ในเมืองหลวง หรือเมือง
ที่เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยว

2. การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน เป็นการใช้เวลาวันหยุดเพื่อพักผ่อนทั้งกายและใจ
เพื่อขจัดความเหน็ดเหนื่อยจากการทำงาน เรียกพลละกำลังใจให้กลับคืนมา บางคนอาจไป
พักผ่อนเพราะป่วยไข้ นักท่องเที่ยวประเภทนี้มักเลือกสถานที่ที่มีความสงบจริง ๆ เช่น
ชนบท ชายทะเล รวมทั้งศูนย์สำหรับบำบัดโรคบางอย่างโดยเฉพาะ

3. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่การท่องเที่ยวไปยังที่ต่าง ๆ เพื่อ
ศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ในแ่งมณฑลวิทยาและสังคมวิทยา เชื่อมโยงรากฐานที่สำคัญทาง
ประวัติศาสตร์ เพื่อติดตามความเจริญทางวัตถุและเทคโนโลยี เพื่อนำผลการศึกษามา
ที่สำคัญ ๆ เพื่อร่วมปฏิบัติในงานนันทกรรม งานฉลอง ตลอดจนเข้าชมศิลปะในหอศิลป์
และชมการแสดงทางศิลปะครั้งสำคัญ ๆ เช่น คอนเสิร์ต ละคร เป็นต้น

4. การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬา แบ่งเป็น

4.1 การท่องเที่ยวเพื่อไปชมการแข่งขันกีฬารั้งสำคัญ ๆ ของโลก
เช่น กีฬาโอลิมปิก กีฬาเอเชียนเกมส์ กีฬาแหลมทอง การแข่งขันฟุตบอล มวย กอล์ฟ
เทนนิส ฯลฯ ซึ่งชมเป็นโลก หรือชมเป็นภาค

4.2 การท่องเที่ยวเพื่อไปเล่นกีฬาที่ยังถิ่นที่มีการเล่นกีฬานั้น ๆ เช่น
ในต่างประเทศทอดึงดูทหนาวซึ่งมีหิมะหนา คนก็ไปเล่นสกี พันดุมรสุมก็เป็นเทศกาล
เล่นเรือใบ ดูกร่อนอาจไปปีนเขา และในฤดูกาลอื่น ๆ ที่เหมาะสมนักท่องเที่ยวยจะเข้าไป
ยิงสัตว์ ตกปลา ซี่มา รวมถึงการขับรถเที่ยวเล่นโดยไม่มีจุดหมายปลายทางด้วย

5. การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ ตามทฤษฎีการท่องเที่ยวประเภทนี้ไม่น่าจะนับ
เป็นการท่องเที่ยว เพราะหากบัจจยที่ว่ากรท่องเที่ยวต้องเป็นการกระทำอย่างเสรี และ
มีความตั้งใจที่จะท่องเที่ยว แต่จากความเป็นจริงนักท่องเที่ยวยเพื่อธุรกิจแทบทุกคนมักเสีย
เวลาไว้สำหรับการท่องเที่ยวแท้ ๆ ด้วย โดยใช้เวลาว่างจากการปฏิบัติกิจธุระแล้ว
ในค่านเศรษฐกิจนักท่องเที่ยวพวกนี้ก็นำเงินตราต่างประเทศมาสู่ประเทศเจ้าบ้านมาก
เท่า ๆ กับนักท่องเที่ยวประเภทอื่น

6. การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม สัมมนา การเดินทางเพื่อการประชุม สัมมนา ขององค์กร คณะกรรมการ สมาคม สหภาพ ฯลฯ ทั้งในและนอกประเทศ ได้ส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวขึ้นอย่างมาก จนต้องจัดนักท่องเที่ยวประเภทนี้แยกเป็นพวกหนึ่งต่างหาก เมืองใดที่เป็นสถานท่องเที่ยวอยู่แล้ว มักได้รับเลือกให้เป็นที่พักประชุม และโรงแรมในเมืองนั้นก็พยายามแข่งขันในเรื่องการปรับปรุงและสร้างห้องประชุมให้สะดวกสบายสำหรับการประชุม เมืองในยุโรปที่องค์กรและสมาคมต่าง ๆ ชอบจัดการประชุมคือเมืองเจนีวา โรม ปารีส ทางตะวันออก กรุงเทพฯ เป็นเมืองที่องค์กรทางประเทศมาประชุมกันมากกว่าเมืองอื่น ๆ รวมทั้งจัดที่เชียงใหม่ สงขลา และพัทยา

7. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา นักท่องเที่ยวประเภทนี้ได้แก่บุคคลที่เดินทางไปต่างประเทศ เพื่อทำการวิจัยทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัยที่ได้สิทธิหยุดพัก (sabbatical leave) แล้วเดินทางไปสอนในมหาวิทยาลัยต่างประเทศ นักศึกษาที่ทางมหาวิทยาลัยส่งไปเรียนวิชาพิเศษในต่างประเทศ พวกนักเรียนทุนแลกเปลี่ยน เช่น American Field Service หน่วยอาสาสมัครของต่างประเทศ ผู้รับเชิญไปทำงาน นักบรรยายอาชีพที่ท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะเพื่อบรรยายลัทธิและวิชาการต่าง ๆ ตลอดจนนักศึกษาที่เดินทางไปศึกษาต่างประเทศ บุคคลเหล่านี้เป็นนักท่องเที่ยวที่เข้าไปอยู่ในประเทศต่าง ๆ นานนับเดือนนับปีทีเดียว

ประวัติการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวในสมัยโบราณเป็นการเดินทางเพื่อประโยชน์ทางการเมือง การค้า ศาสนา ทางความสนุกสนานเพลิดเพลิน และเพื่อประโยชน์ทางสุขภาพและอนามัย

วิวัฒนาการของการท่องเที่ยวเกิดจากการเดินทางเพื่อค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้า¹ ราว 4000 ปี ก่อนคริสตศักราช เมื่อชนชาติสุเมเรียนคิดเงินขึ้นใช้ การค้าขาย

¹ Robert W. McIntosh, Tourism Principles; Practices and Philosophy (Columbus, Ohio : Grid Inc., 1972), p. 9.

ก็ยิ่งแพร่หลายขึ้น พวกพ่อค้านิยมเดินทางไกลไปแสวงหาสินค้าแปลก ๆ ต่อมาพวกโปลิเนียเซียได้เริ่มเดินเรือทะเลจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไปยังหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก การเดินทางอาศัยการดูดาวเป็นหลัก

สมัยโรมันเรืองอำนาจ ชาวโรมันเดินทางท่องเที่ยวบนหลังม้า ไปชมวัดที่มีชื่อเสียงแถบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ชมปิรามิดและอนุสาวรีย์ของอียิปต์ เรือไปจนถึงกรีกและเอเชียไมเนอร์ นับว่าชาวโรมันใช้วันหยุดเพื่อการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง¹ ระหว่าง 776 ปี ก่อนคริสตกาล จนถึงปีคริสตกาล 393 ประเทศกรีกจัดกีฬาโอลิมปิกที่กรุงเอเธนส์ ชาวโรมันและชาวประเทศใกล้เคียงเดินทางไปชมกันมาก นอกจากนี้ชาวกรีกและชาวโรมันเชื่อกันว่ามีบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์อยู่หลายแห่ง ต่างพากันเดินทางค้นหาบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์เพื่อเพิ่มอายุขัยและบำรุงสุขภาพให้แข็งแรง

สมัยพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช (334 ปีก่อนคริสตกาล) ชาวเอเชียไมเนอร์จำนวน 700,000 คน เดินทางไปหาความสำราญ ด้วยการชมการแสดงกายกรรม การแสดงของสัตว์ และดื่มเหล้าที่เมืองเอเฟซุส (Ephesus) หรือเมืองตุรกี ซึ่งรุ่งเรืองมาถึงปัจจุบัน

การสิ้นสุดของอาณาจักรโรมันในศตวรรษที่ 5 ทำให้การท่องเที่ยวหยุดชะงักลงระหว่าง ค.ศ. 500 ถึง ค.ศ. 1500 ในยุโรปเป็นยุคกลาง (The Middle Ages) ต้นยุคนี้เรียกว่า ยุคมืด (The Dark Ages) แทบทุกแห่งเกิดข้อพิพาท มีการรบพุ่งแย่งชิงดินแดนและทรัพย์สินสมบัติ ศีลธรรมเสื่อม ราษฎรถูกกดขี่ ระหว่างศตวรรษที่ 12 - 13 เกิดสงครามครูเสด มีการเดินทางไปรบเพื่อชิงดินแดนศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา ไม่มีการท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานอีกต่อไป จนกระทั่งปลายยุคกลาง ซึ่งเป็นสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (The Renaissance) ก็ได้มีการตื่นตัวสนใจเดินทางไปหาความรู้ในยุโรป ประกอบกับการที่

¹ Ibid., p. 10.

กาลิเลโอ นักวิชาการชาวอิตาลียืนยันว่าโลกกลม หากผู้ใดแล่นเรือไปทางทิศตะวันออก เรือจะแล่นกลับมาที่เก่าได้โดยไม่ต้องกลับเรือ ทำให้นักผจญภัยอยากแล่นเรือไปตามที่ กาลิเลโอกล่าว ขณะนั้นประเทศในยุโรปไปติดต่อกับประเทศอินเดียแล้ว ตามเส้นทาง ที่มาร์โคโพลเคยไป แต่การเดินทางทางบกลำบาก บรรทุกสินค้าไม่ได้มาก พอดีเป็นระยะที่เปอร์เซียเรืองอำนาจ เปอร์เซียไม่ยอมให้ชาวยุโรปที่นับถือศาสนาคริสต์เดินทางผ่านประเทศตนเพื่อไปอินเดีย นักเดินเรือและนักผจญภัยจึงต้องหาเส้นทางไปอินเดีย¹ บุคคลสำคัญได้แก่ คริสโตเฟอร์ โคลัมบัส (Christopher Columbus 1451-1506) จอห์น แคบอต (John Cabot 1450-1489) วัสโก ดากามา (Vasco da Gama 1496-1524) เฟอร์ดินานด์ แมกเจลแลน (Ferdinand Magellan 1480-1521) และ อเมริโก เวสปุชชี (Amerigo Vespucci 1451-1512)

นอกจากนี้ก็มีการเดินทางของพวกจาริกแสวงบุญ สถานที่สำคัญทางศาสนาที่ดึงดูดให้คนเดินทางไปนมัสการเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันคือ กรุงเยรูซาเล็มในเขตปาเลสไตน์ ซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ทั้งของชาวอิสลามและชาวคริสต์ เมืองเมกกะในประเทศซาอุดีอาระเบีย และสำนักวาติกันของโป๊ปในกรุงโรม

การเดินทางในคริสต์ศตวรรษที่ 16 ~~.....~~ ยุคนี้จิตใจของ คนงานขึ้น ศิลปกรรมทุกสาขาได้รับการฟื้นฟู บ้านเมืองต่าง ๆ ใ้รับการตกแต่งให้สวยงาม ขึ้นมาก ประกอบกับมีเส้นทางใหม่ที่สะดวก คนจึงนิยมเดินทางไปเพื่อความสนุก เพื่อความ อร่อยอยากเห็น และเพื่อการศึกษาเล่าเรียน

ก่อนสมัยปัจจุบัน การท่องเที่ยวเป็นไปโดยไม่สะดวกนัก นักท่องเที่ยวมักไม่รู้ ภาษของประเทศที่ตนไป ชาวพื้นเมืองก็พูดภาษาของนักท่องเที่ยวไม่ค่อยได้ การท่องเที่ยว จึงต้องมีคฤหบดี คนที่จะไปท่องเที่ยวได้ก็อยู่ในวงที่จำกัด เนื่องจากการเดินทางท่องเที่ยว

ต้องใช้เวลานานหลายวัน ความสะดวกและความปลอดภัยมีน้อย ที่สำคัญคือสิ้นเปลืองเงินทองมาก เศรษฐีและชนชั้นสูงเท่านั้นที่สามารถไปท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวในประเทศ หรือต่างประเทศก็ตาม เรียกได้ว่าการท่องเที่ยวยังเลื่องลือไปไม่ถึงระดับมวลชน โดยเฉพาะประเทศยุโรปในสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 19 นั้น การทำงานในโรงงานหรือสำนักงาน ไม่มีระเบียบที่จะจ่ายเงินให้ในวันหยุดทำงาน ถ้าคนงานหยุดงานไปเที่ยวจะขาดรายได้¹

การท่องเที่ยวเพื่อมวลชนพัฒนามาจากการมีรถไฟใช้ในปี ค.ศ. 1830² นับเป็นครั้งแรกที่ทุกคนสามารถเที่ยวเพื่อความสนุกสนานได้ แม้แต่คนงานที่มีค่าแรงขั้นต่ำที่สุด เพราะการท่องเที่ยวทางรถไฟเสียค่าใช้จ่ายน้อย แต่ก็ยังมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ว่า การท่องเที่ยวทางรถไฟสมัยนั้นยังล่าช้า จนกระทั่งปี ค.ศ. 1841 ทอมัส คูก (Thomas Cook) ได้เปิดบริการรถควานแควนรับผู้โดยสาร 570 คน จากเมือง เลสเตอร์ (Leicester) ถึงเมือง ลัฟเบอร์โรว์ (Loughborough) คิดเป็นระยะทางประมาณ 12 ไมล์ อัตราค่าโดยสารคนละ 1 ชิลลิง นับว่า ทอมัส คูก เป็นผู้ริเริ่มบริการท่องเที่ยว บริษัทของเขาเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว มีบริการท่องเที่ยวยุโรป ท่องเที่ยวอเมริกา และท่องเที่ยวรอบโลก

๔ ในประเทศไทย ประวัติการท่องเที่ยวเริ่มขึ้นเมื่อไทยตั้งตัวเป็นอิสระที่กรุงสุโขทัย ในปี พ.ศ. 1800 เป็นต้นมา มีการเดินทางไปมาระหว่างประเทศไทยและประเทศจีน ฮอลันดา ญี่ปุ่น ปกตูกเกต อังกฤษ พม่า และกัมพูชา แต่เป็นการเดินทางเพื่อการค้าขาย การสงคราม การเมือง และการศาสนา³

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 21.

² Robert W. McIntosh, p. 11.

³ Busaba Ruangtong Panla, "Tourist Industry of Thailand"

สมัยก่อนเมื่อเอ่ยคำว่า "ทองเที้ยว" ผู้ใหญ่มักสั่งสอนลูกหลานว่า "อย่าเที้ยวเตรไหมมากนักจะเสียผู้เสียคน"¹ ทั้งนี้ก็เพราะการเดินทางและทองเที้ยวในประเทศไทยยังอยู่ในวงแคบ ไม่มียานพาหนะและการคมนาคมที่สะดวกสบายเหมือนสมัยปัจจุบัน ย้อนหลังขึ้นไปเพียงต้นสมัยรัชกาลที่ห้า แห่งราชวงศ์จักรี เมื่อ 100 กว่าปีมานี้เอง บ้านเมืองของเรายังไม่มีถนนเชื่อมระหว่างจังหวัดต่าง ๆ ไม่มีทางรถไฟ จะไปไหนก็ต้องไปทางเรือ ส่วนเมืองที่อยู่บนที่ดอนก็อาศัยการขี่ม้า นั่งเกวียน เมื่อไม่มีปัจจัยส่งเสริมการทองเที้ยวแล้ว การทองเที้ยวย่อมไม่เกิดขึ้น จึงไม่มีใครรู้จักรูปแบบที่แท้จริงของการทองเที้ยว รู้จักแต่การเที้ยวเตรเสเพลในแหล่งมั่วสุมไม่กี่ต่าง ๆ เช่น เที้ยวเตรตามบ่อนเบี้ย เที้ยวกลางคืน หรือเที้ยวตามโรงผู้หญิงโสเภณี ผู้ใหญ่สมัยนั้นจึงห้ามมิให้ลูกหลานเที้ยวเตร เพราะกลัวจะเสียคน

ความจริงในสมัยที่ผู้ใหญ่มิให้ลูกหลานเที้ยวเตรนั้น ได้มีการเดินทางทองเที้ยวมาากตอมมาก ในรูปแบบของการเดินทาง "ไปไหว้พระทำบุญ" ยังปฐมนิยสถานที่สำคัญในต่างหัวเมืองหรือวัดวาอารามในเขตเมืองไกลเคียงกับถิ่นที่อยู่ของตน ปู่ย่าตายายของเรานับเป็นนักทองเที้ยวรุ่นแรก ๆ ที่ได้เดินทางรอนแรมไปไหว้พระพุทธรบาท พระพุทธรายที่เมืองสระบุรี หรือไปไหว้พระบนเขาวงพระจันทร์ จังหวัดลพบุรี โดยนิยมไปกันในฤดูแล้งซึ่งชาวไทยทั้งปวงวางเว้นจากการงานในไร่นา

งานบุญในรูปแบบของการทอดกฐินหรือผ้าป่า ก็คือการทองเที้ยวเก่าแก่อย่างหนึ่งของคนไทยเรา สมัยก่อนบ้านเมืองเต็มไปด้วยแม่น้ำลำคลอง ถึงเดือน 11 เมื่อออกพรรษาแล้วเป็นฤดูน้ำมาก ชาวไทยนิยมเดินทางทางเรือไปทอดกฐิน หรือผ้าป่าในอารามริมน้ำที่อยู่ห่างไกลจากถิ่นที่อยู่ของตน การเดินทางในลักษณะนี้เป็นการเดินทางเพื่อการทองเที้ยวโดยแท้ แม้ในสมัยปัจจุบัน การทอดผ้าป่าและกฐินก็ยังรักษารูปแบบเดิม คือนอกจากจะไปทำบุญไหว้พระแล้วก็ถือโอกาสไปทองเที้ยวด้วย ดังที่ได้มีการจัดทอดกฐินและผ้าป่ากันไกล ๆ

¹ องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, อุตสาหกรรมท่องเที่ยว, หน้า คำนำ.

ถึง อังกฤษ สหรัฐอเมริกา สิงคโปร์ ปีนัง ฯลฯ แต่ที่มามากก็คือ การไปทอดกฐินและเข้าป่า
ในจังหวัดต่าง ๆ ทั้งภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคอีสาน และภาคกลาง

การท่องเที่ยวในประเทศไทย เพิ่งมาเป็นกิจกรรมสามัญของมวลชนเมื่อไม่นาน
มานี้ ก่อนหน้านั้นการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมของพระมหากษัตริย์ เจ้านาย และขุนนาง
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นนักท่องเที่ยวหนึ่ง การเสด็จพระราช
ดำเนินหรือเสด็จประพาสหัวเมืองบ่อยครั้ง เป็นพระราชกรณียกิจที่ทำให้ทรงทราบถึงความ
เป็นอยู่ของราษฎร ขณะเดียวกันก็ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด ช่วยให้ทรงพระเกษมสำราญ
การเสด็จประพาสประเทศใกล้เคียง เช่น สิงคโปร์ ซวา มาลายู และประเทศในยุโรป
เช่น รัสเซีย อังกฤษ ~~เดนมาร์ก~~ นับเป็นการท่องเที่ยวที่อำนวยความสะดวกทางด้านการ
การเป็อง ช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ

การเดินทางของทูตไทยในสมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ที่ไปเจริญ
พระราชไมตรีกับประเทศอังกฤษในสมัยของสมเด็จพระนางเจ้าวิกตอเรีย แม้จะเป็นการ
ไปราชการและอาจได้รับสินจ้างตอบแทน แต่ก็เรียกว่าเป็นการท่องเที่ยว เพราะจิตใจ
ของผู้เดินทางได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน และให้ความรู้ในระหว่างเดินทาง ดังจะ
เห็นได้จากหนังสือ "จดหมายเหตุการณ์ทูตไทยไปอังกฤษ" หรือ "นิราศลอนดอน" ของ
หม่อมราโชทัย

นอกจากนี้ก็เป็นการท่องเที่ยวของเจ้ากรม ปลัดทูลฉลอง และเสนาบดี ซึ่งออกไป
ตรวจราชการ แล้วทวนเหล่านั้นถือโอกาสเที่ยวชมภูมิประเทศบ้านเมืองไปด้วย ดังเช่น
สมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ ท่านเป็นนักเดินทางและนักท่องเที่ยวที่สำคัญผู้หนึ่งใน
สมัยที่ทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ได้เสด็จไปตรวจราชการตามหัวเมือง
ในมณฑลต่าง ๆ ทั่วประเทศไทย สมเด็จฯ ทรงอธิบายลักษณะการท่องเที่ยวของคนไทยใน
สมัยนั้นไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. คนหนุ่มผู้ตั้งหน้าหาความรู้ในราชการบ้านเมือง มักอาสาเป็นผู้ช่วย เสมียน
ทนาย ตามหัวเมือง ใคเงินเดือนพอเลี้ยงตัวไม่ต้องชักชวน มีที่อยู่ถึกกิน เพียงแต่ตั้งใจทำงาน

และประเพณีตัวตามคำสั่งของข้าหลวงให้ก็เท่านั้น

2. อาจอาศัยพระสงฆ์ไปชุกงค์ หรืออาศัยพ่อค้าไปเที่ยวค้าขาย วิธีนี้ไม่ได้เงินเดือน เบี้ยเลี้ยง และต้องลงทุนบ้าง

3. คนที่มีกำลังทรัพย์มักจักพาหนะไปเที่ยวโดยลำพังของตนเอง ไปอย่างไรยอม เป็นอิสระ จะไปที่ใด จะคุยอะไร จะหยุด จะอยู่ จะไปเมื่อใดก็ได้ ตามใจ¹

ปัจจุบันการท่องเที่ยวในประเทศไทยไม่จำกัดอยู่เฉพาะแวดวงของเจ้านายชั้นสูง ผู้มีบรรดาศักดิ์ หรือบุคคลที่ร่ำรวยเท่านั้น คนทั่ว ๆ ไปนับตั้งแต่เด็ก ผู้มีรายได้ปานกลาง และแม่แทนชั้นกรรมมาชีพก็สามารถไปท่องเที่ยวได้เมื่อเขามีโอกาสหรือมีเวลาว่างจาก การงาน การท่องเที่ยวอาจไปกันตามลำพังในหมู่ครอบครัว ในหมู่มิตรสหาย โดยผู้เดินทาง จัดแผนการท่องเที่ยวเองว่าจะไปโดยพาหนะใด ไปพักที่ใด และจะไปเที่ยวที่ใดบ้าง หรืออาจไปท่องเที่ยวโดยรับบริการจากบริษัทนำเที่ยวต่าง ๆ ซึ่งผู้เดินทางจะได้รับความ สะดวกทุกด้านก็ได้ นอกจากนี้ยังมีการจัดนำเที่ยวเป็นหมู่คณะในรูปอื่น ๆ เช่น การจัดการ ท่องเที่ยวของเยาวชนในเวลาปิดเทอมภาคฤดูร้อน การท่องเที่ยวเพื่อสวัสดิการแรงงาน² เป็นต้น

การส่งเสริมการท่องเที่ยวครั้งแรก เป็นความคิดริเริ่มของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน เมื่อครั้งทรงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการรถไฟ ทรงจัดตั้ง แผนกโฆษณาของการรถไฟขึ้นใน พ.ศ. 2467 ทำหน้าที่ดำเนินการรับรองให้ความสะดวก แก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในเมืองไทย และโฆษณาเผยแพร่ให้ชาวต่างประเทศรู้จักเมืองไทย

002616

¹ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ และคนอื่น ๆ , อธิบายถึงเรื่องเที่ยว
เที่ยวทะเลตะวันออก เที่ยวมณฑลเพชรบูรณ์ เที่ยวน้ำตกเจ้าอนันท์ที่เกาะกูด เที่ยวเมือง
ไทรโยค (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2504), หน้า 7 - 8.

² องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, อ.ส.ท. และการพัฒนาการ
ท่องเที่ยว (กรุงเทพมหานคร : บำรุงบุณกุลกิจ, 2519), หน้า 72.

ต่อมากิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ย้ายไปสังกัดกระทรวงพาณิชย์ แต่ยังคงดำเนินงานร่วมกับกรมรถไฟ

เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 การส่งเสริมการท่องเที่ยวหยุดชะงักไปนาน เนื่องจากความยุ่งยากทางการเมืองและการค้า จนกระทั่งปี พ.ศ. 2492 พัฒนาการทางการค้า และความสัมพันธ์กับต่างประเทศในด้านอื่น รุกเร้าให้รัฐบาลเร่งจัดการท่องเที่ยวใหม่ โดยให้กรมโฆษณาการตกลงกับกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม รับผิดชอบกิจการส่งเสริมการท่องเที่ยวมาขึ้นกับกรมโฆษณาการ และใช้ชื่อว่า "สำนักงานท่องเที่ยว"

พ.ศ. 2502 รัฐบาลคณะปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เห็นความสำคัญของการท่องเที่ยว จึงได้จัดตั้งองค์การอิสระขึ้น องค์การนี้มีชื่อว่า "องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย" เรียกย่อ ๆ ว่า อ.ส.ท. ทำหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศ แยกแพร่ชื่อเสียงของประเทศให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ตลอดจนดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ด้วยขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และศิลปกรรมอันเก่าแก่ของไทย นับเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยรัฐบาล

ปัจจุบันชาวต่างประเทศนิยมมาท่องเที่ยวในประเทศไทย ปัจจุบันสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยว ได้แก่ สถาปัตยกรรมอันสวยงามและลมฟ้าอากาศสบาย การเดินทางรวดเร็วปลอดภัย รวมถึงความสะดวกเกี่ยวกับพิธีการเข้าเมืองและพิธีศุลกากร ค่าที่พักบริการกับราคาสินค้าถูกพอสมควร มีสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่น่าค้นหาชม ประการสุดท้ายของนโยบายการโฆษณาชวนเชื่อคือน่าเชื่อถือ

ประเทศไทยตั้งอยู่ในคาบสมุทรมอินโดจีน มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศพม่า ลาว เขมร และมาเลเซีย ซึ่งรวมเรียกว่าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทยมีเนื้อที่ประมาณ

¹ องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ผลงานในรอบ 5 ปี 2503-2507 พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, 2507), หน้า 11 - 19.

514,000 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่ระหว่างละติจูดที่ 6 - 20 องศาเหนือ เป็นเขตโซนร้อนของโลก ลักษณะลมฟ้าอากาศเป็นแบบมรสุม อากาศค่อนข้างร้อนและมีฝนตกชุกในฤดูมรสุม¹ ลักษณะที่ตั้งของประเทศอยู่ในทำเลที่เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศจะเข้ามาได้ง่าย

เนื้อที่ในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 5 ภาค แต่ละภาคมีสภาพภูมิศาสตร์ต่างกัน ภาคเหนือประกอบด้วยขุนเขาต่าง ๆ มีที่ราบเล็กน้อยในระหว่างหุบเขา มีลำธารและแม่น้ำหลายสายซึ่งไหลมารวมกันเป็นแม่น้ำเจ้าพระยา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นที่ราบสูงมีที่ราบเป็นตอน ๆ สภาพอากาศหนาวจัดและร้อนจัด ฝนตกน้อย พื้นดินไม่เหมาะแก่การเกษตรกรรม ภาคใต้มีลักษณะเป็นขุนเขาค้นหนึ่ง และที่ราบริ้นฝั่งทะเลอีกค้นหนึ่ง พื้นที่ทอดเป็นแนวยาวประมาณ 750 กิโลเมตร กว้างประมาณ 150 ถึง 200 กิโลเมตร ภาคกลางเป็นที่ราบมีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านมาออกอ่าวไทย ส่วนภาคตะวันออกมีที่ราบเนินเล็ก ๆ สลับกับเทือกเขาและมีที่ราบชายฝั่งทะเล

สภาพภูมิประเทศต่าง ๆ กันดังกล่าวช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยเฉพาะภาคเหนือและภาคใต้ ภาคเหนือมีความงามของป่าเขาลำเนาไม้ เช่น คอยอินทนนท์ คอยสุเทพ ขุนตาน แม่ปิง กว๊านพะเยา และน้ำตกต่าง ๆ ภาคตะวันออกและภาคใต้มีความงามตามชายฝั่งทะเล ประกอบไปด้วยเกาะน้อยใหญ่ เมืองตากอากาศ เช่น พัทยา บางแสน ชะอำ หัวหิน ล้วนอยู่ในเขตภูมิภาคนี้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือแม้จะมีลักษณะแห้งแล้ง แต่ก็มีสิ่งสวยงามไพเราะ เช่น เขื่อนอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ภูกระดึงจังหวัดเลย ส่วนภาคกลางมีความงามในด้านการเที่ยวชมสภาพชีวิตตามแม่น้ำลำคลอง ตลอดจนวิถีชีวิตอารามต่าง ๆ

¹ พจนานุกรม อารสินจินดา, ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจประเทศไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2, (พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2514), หน้า 4 - 38.

สภาพอากาศของประเทศไทยไม่ร้อนหรือหนาวเกินไป ภาคเหนือโดยเฉพาะที่
จังหวัดเชียงใหม่ อากาศสบาย เหมาะแก่การท่องเที่ยวทุกฤดูกาล

ในประเทศไทยมีเส้นทางคมนาคมสะดวก มีถนนเชื่อมทุกภาค การบริการมีทั้งรถยนต์
รถไฟ และมีสายการบินของบริษัทเดินอากาศไทยไปยังเมืองสำคัญ ๆ สำหรับการคมนาคม
ระหว่างประเทศ มีสายการบินหลายสายซึ่งผ่านหรือเข้ามาแวะจอดที่ท่าอากาศยานกรุงเทพ
ทุกวัน นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติสามารถมาประเทศไทยได้ทั้งทางเครื่องบิน เรือ และ
รถไฟ

ค่าบริการ ค่าที่พัก และราคาสินค้าในเมืองไทย เมื่อเทียบกับประเทศอื่นใน
แถบภูมิภาคใกล้เคียงกัน เช่น ญี่ปุ่น สิงคโปร์ นับว่าไม่แพง นักท่องเที่ยวจากอเมริกา
ยุโรป ออสเตรเลีย และญี่ปุ่น นิยมมาเมืองไทยกันมาก

นอกจากความงามทางสถาปัตยกรรมศาสตร์แล้ว ประเทศไทยมีสิ่งดี ๆ น่าชมอีกมาก
ได้แก่ ความงามทางศิลปะ โบราณวัตถุ โบราณสถาน สถาปัตยกรรม และมีประเพณีพิธีการ
ต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยวสนใจ เช่น พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ประเพณีลอยกระทง
สงกรานต์ เป็นต้น

ด้านการโฆษณาชวนเชื่อ เป็นหน้าที่ขององค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่ง
ทำการโฆษณาทั้งภายในและภายนอกประเทศ จัดพิมพ์อนุสาร อ.ส.ท. แนะนำสถานที่
น่าเที่ยว ตลอดจนจัดแสดงถึงขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นของไทย

ปัจจัยประการสุดท้าย ได้แก่ ลักษณะนิสัยใจคอของชาวไทย เป็นที่ประทับใจของ
นักท่องเที่ยวว่ามีอัธยาศัยดี ยิ้มแย้มแจ่มใส เป็นมิตรกับทุกคน ซึ่งลักษณะนิสัยนี้ นักท่องเที่ยว
จะหาพบได้ยากจากประเทศอื่น

ความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับจากการท่องเที่ยว

ความปรารถนาที่จะท่องเที่ยวไปตามที่ต่าง ๆ ฝังอยู่ในจิตใจของมนุษย์มานาน ถ้าใครจะไม่ไปท่องเที่ยวก็คงเพราะไม่มีเวลา คนที่มีเวลาว่างแล้วไม่ออกไปเที่ยวพักผ่อนบ้าง มีน้อยนัก ส่วนมากมักเคยท่องเที่ยวด้วยกันทุกคน ต่างกันไปไกลบ้าง ใกล้บ้าง ไค่เที่ยวมากบ้างน้อยบ้าง

การท่องเที่ยวไปพบเห็นภูมิประเทศ ผู้คน และสิ่งต่าง ๆ ซึ่งยังไม่เคยพบทำให้เกิดความสุขสนาน แม้แต่คนเจ็บไข้มอกก็ยังแนะนำว่าการไปพักผ่อนตากอากาศจะช่วยให้หายเร็ว ไม่เฉพาะผู้ป่วย คนธรรมดาที่มีกิจธุระหรือเหน็ดเหนื่อยกับการงาน ก็ควรเที่ยวเตร่ด้วย จะทำให้สดชื่น สามารถกลับมาทำงานได้ดีกว่าเก่า

การท่องเที่ยวไปในภูมิประเทศบ้านเมือง นำความรู้มาให้ทุกคน พอถ้าได้เที่ยวเตร่จะรู้ภูมิสำเนา ทำเลที่เพาะปลูก และเส้นทางขนส่งสินค้าต่าง ๆ อันอาจช่วยการตัดสินใจที่จะลงทุนให้เกิดผลกำไรยิ่งขึ้น สำหรับผู้รับราชการโดยเฉพาะข้าราชการฝ่ายปกครอง การท่องเที่ยวมีประโยชน์ในด้านความรู้เห็นภูมิประเทศและความทุกข์สุขของประชาชน

การท่องเที่ยวช่วยเพิ่มพูนสติปัญญา บางเมืองมีของโบราณเป็น บ้าน ตึก วัด โบสถ์ วิหาร เจดีย์ พระปราง มีพระพุทธรูปเก่า ๆ และวัตถุหายากอื่น ๆ หากเป็นเมืองซึ่งพระเจ้าแผ่นดินสมัยก่อนเคยประทับหรือเสด็จประพาส ก็จะมีกำแพงพระนคร พระมหาปราสาท พระราชมณเฑียร พระที่นั่งเย็น ที่ประทับร้อนประทับแรมต่าง ๆ ศาลาที่พัก

บ้านเจ้าขุนมูลนายให้เห็นบ้าง โบราณสถานและโบราณวัตถุที่พบเป็นสิ่งมีค่า หากที่ปัจจุบัน
จะทำได้เหมือน ควรที่คนรุ่นหลังจะรู้เห็นเป็นเครื่องประดับสติปัญญา

อนึ่ง การเดินทางไปยังดินต่าง ๆ ช่วยขยายระบบประสาทหูตาของคนเราให้
กว้างไกลขึ้น ใครจักถนนหนทางไปสู่บ้านเมืองอื่น รู้ว่าชาวบ้านในภูมิประเทศนั้น ๆ มี
กิริยา หน้าที่ สุขเสียงอย่างไร หามาหากินแบบใด นอกจากนี้จะได้เห็นสิ่งแปลก ๆ เช่น
เขา ถ้ำ ห้วย เทว ชารน้ำ ลำคลอง แม่น้ำ พืชพรรณพฤกษชาติ และสัตว์นานาชนิดผุดกันไป
ตามพื้นบ้านพื้นเมือง

การท่องเที่ยวมีบทบาทมากขึ้นทุกที แม้แต่รัฐบาลก็แลเห็นความสำคัญและคุณ
ประโยชน์ของการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวของคนในชาติคน หรือการท่องเที่ยว
ของคนชาติอื่นที่มีต่อประเทศ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และการพัฒนาท้องถิ่น

ด้านเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ
ที่สำคัญประการแรกก็คือ ก่อให้เกิดรายได้จากเงินตราต่างประเทศ ประมาณว่านักท่องเที่ยว
ชาวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย ใช้จ่ายเฉลี่ยคนละ 756 บาทต่อวัน โดยมี
วันพักเฉลี่ย 5.0 วัน¹ ในปี พ.ศ. 2519 ปรากฏว่ายอดเงินค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว
จากประเทศโพ้นทะเล และประเทศเพื่อนบ้านรวมกัน มีจำนวนถึง 3990 ล้านบาท²
นับว่าได้ช่วยรักษาดุลย์การชำระเงินไว้มิให้เสียเปรียบมากเกินไป นอกจากนี้การท่องเที่ยว
ยังเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างงานให้คนทำได้มากอย่าง เมื่อการท่องเที่ยวรุ่งเรือง และ
นักท่องเที่ยวเข้าประเทศมากขึ้น รายได้ก็คือการขายสินค้าพื้นเมือง ของที่ระลึก กับรายได้
จากการบริการ เช่น การบิน การให้เช่าที่พักอาศัยในโรงแรม ค้ารถรับจ้าง การนำเที่ยว ฯลฯ
เมื่อผู้มีอาชีพในวงธุรกิจดังกล่าวได้เงินจากนักท่องเที่ยวก็นำไปใช้ในการดำเนินกิจการของ
ตน นำไปใช้ในการครองชีพ เงินของนักท่องเที่ยวจึงหมุนเวียนไปสู่บุคคลอาชีพอื่น ๆ อย่าง

¹ องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, อ.ส.ท. และการพัฒนาการ
ท่องเที่ยว, หน้า 74.

² ธนาคารกรุงเทพ, "สถิติเศรษฐกิจ," วารสารเศรษฐกิจ 9, 12 (ธันวาคม
2520) : 768.

กว้างขวาง

ค่านการเมือง การท่องเที่ยวเป็นทางหนึ่งที่จะนำไปสู่ความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ การที่ประชากรของโลกมีโอกาสท่องเที่ยวไปในประเทศต่าง ๆ โดยเสรีและสะดวกสบาย ก็จะมีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยน เรียนรู้ชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนวัฒนธรรมของกันและกันโดยตรง อันจะนำไปสู่ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ประเทศไทยมีของดีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอยู่แล้ว ประกอบกับคนไทยมีความเป็นมิตรต่อบุคคลทั่วไป มีวิถีดำเนินชีวิตที่น่าสนใจ น่าศึกษา โดยเฉพาะกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นเมืองศูนย์กลางของประเทศ เต็มไปด้วยสถานที่ท่องเที่ยวและสิ่งที่น่าสนใจมากมาย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ถ้าชาวต่างประเทศได้มาเห็นจะฝังใจเขาตลอดไป สำหรับภายในประเทศการออกวารสาร อ.ส.ท. รายเดือนให้ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว แนะนำสถานที่น่าเที่ยว วัฒนธรรมนิยมประเพณี ความเป็นอยู่ของจังหวัดต่าง ๆ มาเผยแพร่ ให้ชาวไทยรู้ความเป็นอยู่ของกันและกัน เป็นผลให้เกิดความภูมิใจว่ามีของดีประจำชาติ จะได้เกิดความหวงแหนสมบัติของชาติ นอกจากนั้นการนำเยาวชนจากภาคอื่น ๆ มาเที่ยวชมกรุงเทพฯ ให้มีโอกาสพบเห็นความงามของเมืองหลวง ย่อมทำให้เยาวชนเกิดความรักชาติ อันจะเป็นทางนำมาซึ่งความมั่นคงของชาติในที่สุด

ค่านสังคม ประโยชน์จากการท่องเที่ยวคือ รายได้ที่กระจายไปยังบุคคลทุกระดับชั้น นับแต่นักธุรกิจ วงการค้า และบริการต่าง ๆ เป็นการช่วยยกระดับการครองชีพ โดยเฉพาะทางต่างจังหวัด มีสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ ๆ อยู่มาก การสร้างงานอาชีพให้แก่ประชาชนในชนบทนอกจากช่วยให้คนมีงานทำมากขึ้นแล้ว ยังลดปัญหาการเคลื่อนไหวของประชากรเข้าสู่เมืองใดส่วนหนึ่ง

ค่านการพัฒนาท้องถิ่น การส่งเสริมให้ประชาชนไปเที่ยวในประเทศ ทำให้ประชาชนไปมาหาสู่กันมากขึ้น ผลดีที่ตามมาคือการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจ ท้องถิ่นก็มีโอกาสพัฒนาขึ้นตามลำดับ ดังเช่นการตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยขึ้นทำการชักชวนให้ประชาชนเห็นคุณค่าของการท่องเที่ยวว่ามีผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างไรนั้น

ก่อให้เกิดการปรับปรุงท้องถิ่นชนบทให้มีความเจริญมากขึ้น

เท่าที่กล่าวมาแล้วเป็นผลประโยชน์โดยตรงที่ได้จากการท่องเที่ยว ประโยชน์ทางอ้อมที่มีความสำคัญก็คือ วรรณกรรมซึ่งเกิดจากการท่องเที่ยว

ความหมายของหนังสือท่องเที่ยว

หนังสือท่องเที่ยวตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Books of Travel หมายถึงหนังสือที่ "ขอ" ให้จริงเกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ ในบ้าน ท่าเรือที่ตั้ง ลักษณะภูมิประเทศ ดินฟ้าอากาศ การคมนาคม ทรัพยากรธรรมชาติ ประชากร การประกอบอาชีพ สภาพการปกครอง การเมือง เศรษฐกิจ สังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และสถานที่น่าเที่ยว ซึ่งได้แก่ โบราณวัตถุสถาน สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ สถานที่ที่มีความงามทางธรรมชาติ สถานเริงรมย์ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว เช่น ที่พักแรม ร้านอาหาร และบริการต่าง ๆ¹ บางครั้งก็มีหมายกำหนดการท่องเที่ยวอยู่ในเล่มด้วย

เนื้อหาของหนังสือท่องเที่ยวส่วนมากเป็นเรื่องราวของการผจญภัย การเดินทางท่องเที่ยว การสำรวจและการค้นพบต่าง ๆ² โดยแทรกเรื่องราวเกี่ยวกับชีวประวัติบุคคล ประวัติสถานที่ ท่าเรือหรือนิทานพื้นเมือง หนังสือท่องเที่ยวประเทศใดประเทศหนึ่งอาจให้ความรู้กว้าง ๆ กล่าวถึงสถานที่น่าเที่ยวทั่วทุกจังหวัดไว้ในเล่มเดียวกัน อาจให้รายละเอียดเฉพาะภาค เฉพาะจังหวัด หรือเฉพาะสถานที่ก็ได้

¹ Robert W. McIntosh, p. 7.

² Helen E. Haines, Living with Books : The Art of Book Selection, 2d. ed. (New York : Columbia University Press, 1950), p. 302.

ความเป็นมาของหนังสือท่องเที่ยว

ผู้เขียนเรื่องเกี่ยวกับการเดินทางในลักษณะของการท่องเที่ยวคนแรกคือ นักปราชญ์ชาวกรีก ชื่อ โฮเมอร์ ซึ่งมีชีวิตอยู่เมื่อประมาณ 950 ปีก่อนคริสตศักราช โฮเมอร์เขียนบทกวีทำนองมหากาพย์ ชื่อ โอดิสซีย์¹ (Odyssey) เล่าถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปในทะเลของโอดิสซีย์ระหว่างเมืองทรอย (Troy) และเมือง อีธากะ (Ithaca) หลังจากชัยชนะสงครามที่เมืองทรอยแล้ว ว่าได้พบเห็นสิ่งประหลาดต่าง ๆ มากมาย มหากาพย์ของโฮเมอร์เรื่องนี้เป็นเอกสารฉบับแรกที่ส่งเสริมให้มีการท่องเที่ยวและส่งเสริมบทวรรณกรรมท่องเที่ยวในระยะหลัง² แม้ในปัจจุบันก็มีภาพยนตร์หลายเรื่องนำเหตุการณ์ข้างตอนของภาพยนตร์ ไปสร้าง

ประมาณ ค.ศ. 1271 สมัยที่กุบไลข่านปกครองจีน มาร์โค โปโล ชาวเวนิส ได้เดินทางไปเมืองจีน มาร์โค โปโล ได้เขียนบันทึกเหตุการณ์และสถานที่ทุกแห่งที่เขาพบเห็นตลอดเวลา 24 ปีที่จากเวนิสไป บันทึกนี้เขียนเป็นภาษาอิตาเลียน ต่อมาผู้แปลออกมาเป็นภาษาอังกฤษ ให้ชื่อว่า The Travels of Marco Polo นอกจากนี้ก็มีบันทึกของนักเดินเรือสมัยต่อมา เช่น คริสโตเฟอร์ โคลัมบัส และจอห์น แคมบอต เป็นต้น

ค.ศ. 1672 ขุนนางแห่งตระกูลแซงต์โมรีส์ในประเทศฝรั่งเศส จัดพิมพ์หนังสือนำเที่ยวขึ้นเล่มหนึ่ง บรรยายถึงสภาพถนนหนทาง มีการจัดรายการท่องเที่ยวเป็นทัวร์เล็กและทัวร์ใหญ่ แต่ละทัวร์มีรายการสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ การจัดทัวร์ของขุนนางผู้นี้คงจะเป็นต้นกำเนิดของการจัดทัวร์ในปัจจุบัน

¹ Paul Shorey, "Odyssey" Encyclopedia Americana Vol. 20 (1975) : 641 - 642.

² ม.ล. ตูย ชุมสาย, หลักวิชาการท่องเที่ยว....., หน้า 9.

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นักเขียนชาวต่างประเทศนำการเขียนเชิงจิตวิทยา มาใช้กับหนังสือท่องเที่ยว เช่น Geoffrey Gorer เขียนเรื่อง The American People, a Study in National Character ซึ่งให้เห็นว่าลักษณะนิสัยของคน อเมริกันเป็นอย่างไร มีปัจจัยทางมานุษยวิทยาและจิตวิทยาอะไรบ้างที่ทำให้เป็นเช่นนั้น การใช้ความรู้เชิงมานุษยวิทยาและจิตวิทยาเข้ามาช่วยในการเขียน ทำให้หนังสือท่องเที่ยว มีคุณค่ายิ่งขึ้น ทั้งยังให้ประโยชน์กับผู้อ่านมากกว่าจะบรรยายสภาพธรรมชาติโดยทั่ว ๆ ไป ในแง่ที่ทำให้ชนชาติต่าง ๆ ได้เข้าถึงกัน ใ้รู้จัก ตลอดจนทราบสภาพชีวิตและความต้องการของกันและกัน นับว่าวรรณกรรมท่องเที่ยวยุคปัจจุบันเป็นสื่อกลางแห่งความเข้าใจกัน ในหมูชนต่างชาติ ต่างภาษา ต่างวัฒนธรรม

สำหรับหนังสือไทยที่กล่าวถึงการท่องเที่ยวเริ่มมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในรูปของหนังสือนิราศ ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่เกิดขึ้นระหว่างการเดินทาง มูลเหตุของการเดินทางในสมัยนั้นได้แก่ การไปทัพ ไปราชการต่างประเทศ ต่างหัวเมือง ถูกเนรเทศ ไปท่องเที่ยว ตามเสด็จประพาส และการไปมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การเดินทางแต่ละครั้ง เสียเวลานานเพราะการคมนาคมไม่สะดวก ชายมักไม่นิยมพาสาวคนรักเดินทางไปด้วย ประกอบกับระหว่างการเดินทางยอมผ่านสถานที่ เช่น ป่า เขา ทุ่งนา สิ่งเหล่านี้เป็นแรงบันดาลใจให้ผู้เดินทางที่สันถัดทางกวีคิดแต่งนิราศ พรรณนาการเดินทางควบคู่ไปกับการ กล่าวถึงหญิงคนรักที่จากมา การพรรณนาการเดินทางจะพรรณนาตั้งแต่เริ่มเดินทาง ผ่านตำบลต่าง ๆ จนถึงที่หมาย ถ้าเป็นการเดินทางทางทะเลก็กล่าวถึง เกาะ แอ่ง บางครั้งก็ให้ประวัติ ตำนาน ของสถานที่เหล่านั้นเป็นความรู้แก่ผู้อ่าน นิราศบางเรื่อง มีบทชนธรรมชาติ บอกชื่อสัตว์ ต้นไม้ โดยใช้การเล่นคำหรือเล่นความอย่างไพเราะให้เห็นภาพพจน์ เช่น นิราศธารทองแดง ของ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์

การพรรณนาการเดินทางในนิราศเปลี่ยนไปตามวิวัฒนาการของการเดินทาง จากพาหนะ เรือแจวเป็นเรือกลไฟ เรือเดินสมุทร รถไฟ และเครื่องบิน จากสถานที่ในประเทศ เป็นดินแดนต่างประเทศ แทนที่จะพรรณนาต้นไม้ ดอกไม้ หรือสัตว์ป่า กวีก็ไป

พรรณนาสังคมเมือง สถานที่แปลก ๆ ในดินแดนอื่นอันห่างไกล นิราศที่เล่าเรื่องการ
เดินทางไปต่างประเทศครั้งแรกคือ นิราศกวางตุ้ง เป็นการเล่าเรื่องการเดินทางไป
เมืองจีนในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี นิราศไปต่างประเทศที่มีชื่อเสียงที่สุดคือ นิราศลอนดอน
ของหม่อมราโชทัย ในรัชกาลปัจจุบันก็มี นิราศรอบโลก ของ แสงทอง นิราศสี่ทวีป
(ยุโรป ออสเตรเลีย เกาหลี และฮาวาย) ของ พล.ต.จวบ หงสกุล

เช่นเดียวกับงานนิพนธ์ชนิดอื่น นิราศในระยะแรกเป็นผลงานของเจ้านายหรือนักปราชญ์ราชกวี่ เนื้อหาจึงเกี่ยวกับสังคมชั้นสูง มักแต่งด้วยโคลง นิราศโคลงรุ่นแรก
ที่เล่าถึงการเดินทางคือ นิราศทริภุชไชย เนื้อเรื่องเป็นการพรรณนาการเดินทางจาก
เชียงใหม่ไปนมัสการพระธาตุทริภุชไชยที่ลำพูน กล่าวถึงสถานที่ต่าง ๆ ที่กวีผ่านไป เช่น
วัดพระสิงห์ วัดทุ่งยู วัดศิริเกิด วัดกู่คำ ฯลฯ จนถึงวัดพระธาตุกู่กู่ที่วัดควย

สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย มี นิราศนครสวรรค์ ของพระศรีมหาโพธิ์ เล่าเรื่อง
สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จประพาสทางชลมารคไปยังจังหวัดนครสวรรค์ นิราศเจ้าฟ้า-
อภัย กล่าวถึงการเดินทางจากลพบุรี ชมพระนคร แล้วเดินทางไปที่ทุ่งสมอคอนวังวารี
เพื่อตั้งศาลบูชาเทพารักษ์ รัชกาลพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ มี นิราศธารทองแดง พระนิพนธ์
ของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์

สมัยกรุงธนบุรีมีนิราศค่ากลอนเล่มเดียวคือ นิราศพระยามหาบุณยานุภาพไปเมืองจีน
หรือ นิราศกวางตุ้ง

นิราศสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับการตามเสด็จไปทัพบที่มีชื่อเสียง
ที่สุดได้แก่ นิราศพระยาจักรี และ นิราศนรินทร์ ทั้งสองเรื่องแต่งเมื่อคราวเดินทางตามเสด็จ
กรมพระราชวังบวรในรัชกาลที่ 2 ไปทัพบเมืองถลาง เมื่อ พ.ศ. 2352 แม้จะเป็นสี่กักราว
เดียวกันแต่การพรรณนาต่างกัน เพราะผู้แต่งทั้งสองไม่ได้ไปในทัพบเดียวกัน ทัพบของพระยาจักรี
ไปทางเรือออกจากวัดสามปลื้ม ออกทะเลไปถึงแหลมไทรย้อยก็กลับ แต่ทัพบของนายนรินทร์
ธิเบศร์ไปทางเรือออกจากวัดอรุณราชวราราม ไปถึงเพชรบุรีแล้วเดินทางบกขึ้นไปบางสะพาน

สมัยรัชกาลที่ 3 มีโคลงนิราศที่พรรณนาการเดินทางหลายเรื่อง นิราศเวียงจันทน์ พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ วรรณสถานี่ที่ผ่านระหว่างการเดินทางไปทำศึกเวียงจันทน์ นิราศฉะเชิงเทรา กล่าวถึงการเดินทางทางเรือจากกรุงเทพฯ ไปฉะเชิงเทรา พ.ศ. 2377 กรมหลวงวงศาธิราชสนิททรงนิพนธ์ นิราศพระปฐม เป็นเรื่องการเดินทางไปนมัสการพระปฐมเจดีย์ที่จังหวัดนครปฐม นิราศพะเนียด และ นิราศตลาดเกษียม ให้เรื่องราวเกี่ยวกับการเดินทางไปคล้องช้างที่พะเนียดจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นอกจากนี้ยังมี นิราศสุพรรณค่าโคลง ของสุนทรภู่ นิราศไปชุมพรไชยา ของพระพิพิธสาส์

สมัยรัชกาลที่ 4 หลวงธรรมาภินันท์ (ถึก) แต่ง นิราศวัดรวก เล่าถึงการเดินทางทางบก ไปทางเกวียน และเดินเท้า ออกจากวัดรวกไปนมัสการพระพุทธบาท วรรณสถานภาพทางบก ชมป่า เขา และสัตว์ป่า

สมัยรัชกาลที่ 5 มีนิราศพระราชนิพนธ์ 2 เรื่อง คือ นิราศรัตนากับนิราศท้าวสุภักดีการภักดี นิราศรัตนะเกิดขึ้นขณะเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคไปประพาสยุโรปเมื่อปี พ.ศ. 2450 เป็นตอนแรกอยู่ในเรื่องไกลบ้าน โคลงนิราศท้าวสุภักดีการภักดี เล่าเรื่องการเดินทางด้วยเรือกลไฟมาขึ้นบก เดินป่าและลงเรือต่อไปตามเกาะแก่งต่าง ๆ ในแนวใหญ่ จนถึงเมืองกาญจนบุรี

สมัยรัชกาลที่ 6 มีโคลงนิราศ 2 เรื่อง พรรณนาการเดินทางไปยังค่ายพักแรมเพื่อซ่อมรบเสือป่า ได้แก่ โคลงนิราศประดองยุทธ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และ โคลงนิราศซ่อมรบเสือป่า ของ ขุนคำฉนวนวิจิตร (เชย บุณนาค)

สมัยรัชกาลที่ 7 กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงนิพนธ์ นิราศชะอำ เล่าการเดินทางไปชะอำทางรถไฟ ระหว่างทางกล่าวถึงประวัติสถานที่ต่าง ๆ ที่รถยนต์ผ่าน เช่น ประวัติพระที่นั่ง พระราชวัง รวมทั้งพระราชนิพนธ์ของพระมหากษัตริย์ในยุคก่อน เช่น พระพุทธเจ้าเสือ ขุนหลวงท่ายสระ พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5, 6, 7 แห่งสมัยรัตนโกสินทร์ รวมทั้งเรื่องกำเนิดเมืองชะอำที่ทรงสร้างขึ้นว่า เดิมท่านมีบ้านพักอยู่ที่หัวหิน แต่ได้ถวายให้แก่

พระเจ้าอยู่หัว ซึ่งคงจะสร้างเป็นพระราชวังไกลกังวลในภายหลัง ในเวลาต่อมากรมพระ
 นราธิปประพันธ์พงศ์ทรงเลือกเอาชะอำตั้งแต่ตำบลบ่อฝ้าย เลียบไปตามชายหาดและจัดเป็น
 เมือง ในช่วงระยะเวลา 1 ปี ชะอำได้กลายเป็นเมืองตากอากาศ มีบ้านพัก ถนนริมหาด
 มีสวนสาธารณะไว้เที่ยวเล่น มีบ้านพักของพระญาติซึ่งมีชื่อเรียกทุกบ้าน บ้านที่ทานทรงพักอยู่
 คือบ้านแดงมสุข ตอนท้ายนิราศมีเนื้อความชักชวนให้ผู้อ่านช่วยกันรักษาตำบลชะอำให้เป็น
 ชายทะเลที่น่าเที่ยวสืบไป นอกจากนี้ก็มี นิราศล่องแก่งแม่ปิง ซึ่งจางวางเอกพระยาบุรุษ-
 รัตนราชวัลลภ (นพ ไกรฤกษ์) แต่งเมื่อคราวตามเสด็จพระวิมาดาเธอ กรมพระสุทธาสินีนาฏ
 เสด็จประพาสเหนือ เล่าความตั้งแต่เดินทางด้วยรถไฟไปเมืองเชียงใหม่ เที่ยวชมสถานที่
 ต่าง ๆ ในเมือง แล้วเสด็จประพาสทางชลมารค ล่องเรือไปตามแก่งต่าง ๆ ในแม่น้ำปิง

รัชกาลปัจจุบัน พ.ณ. ประมวลมารค แต่ง นิราศกลอนพาไป และ นิราศนายโต๊ะ
ณ ท่าช้าง ขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2511 พรรณนาสิ่งต่าง ๆ ที่ทำให้เห็นสภาพของสังคม เช่น
 ร้านอาหาร ตลาด หมอนวด คติอุคคร่า ชมชื่น เป็นต้น

นอกจากโครงนิราศก็มีนิราศกลอนซึ่งเพิ่งจะมาได้รับความนิยมในสมัยรัชกาล
 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ การพรรณนาการเดินทาง
 ในนิราศคำกลอนค่อนข้างละเอียด แทรกความคิดเห็นและทัศนคติของผู้ประพันธ์ ให้ความรู้
 คำนุภนิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี และตำนานต่าง ๆ โดยเฉพาะ
 นิราศคำกลอนของสุนทรภู่ นับได้ว่าเป็นแม่แบบของกวีรุ่นหลัง เพราะให้ทั้งความรู้
 คึงกล่าว และความไพเราะค่านวรรณคดี สุนทรภู่แต่งนิราศคำกลอนไว้แปดเรื่อง ได้แก่
นิราศเมืองแกลง นิราศพระบาท นิราศภูเขาทอง นิราศวัดเจ้าฟ้า นิราศพระแท่นดงรัง
นิราศพระปฐม และ นิราศเมืองเพชร

นิราศนอกจากจะแต่งเป็นร้อยกรองด้วยโคลงและกลอนแล้วยังแต่งเป็นร้อยแก้ว
 แต่มีอยู่เพียงไม่กี่เรื่อง ได้แก่ นิราศนครวัด ของสมเด็จพระยาคำรังราชานุภาพ นิราศ
ลอนคอน ของ "แมลงหวี่" (ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช) นิราศคิย ของ รงค์ วงศ์สวรรค์
 เนื่องจากแต่งเป็นร้อยแก้วจึงมีลักษณะต่างไปจากนิราศอื่น ๆ เพราะมีลักษณะเป็นจดหมายเหตุ

หรือบันทึกการเดินทางมากกว่า โดยเฉพาะนิราศนครวัด ผู้นิพนธ์ทรงบันทึกการเดินทาง และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นประจำวัน ส่วนนิราศคิย เป็นนิราศสมัยใหม่ เล่าเรื่องการเดินทางไปซานฟรานซิสโก และใช้ชีวิตอยู่ที่นั่น นิราศร้อยแก้วมีลักษณะเป็นสารคดีท่องเที่ยวและในปัจจุบันการเขียนสารคดีท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่าง ๆ ทั้งในและนอกประเทศเป็นที่นิยมมากจนอาจกล่าวว่าเป็นงานเขียนที่มีส่วนสืบเนื่องมาจากการแต่งนิราศในสมัยก่อนก็เป็นได้

นอกจากนิราศ หนังสือที่เกี่ยวกับภูมิประเทศและการท่องเที่ยวเมืองไทยสมัยรัตนโกสินทร์ ยังเขียนเป็นจดหมายเหตุ รายงานบันทึกสิ่งที่พบเห็นระหว่างการเดินทางแต่ละวันไว้ ".....เห็นมีเวลาว่างจึงคิดจดเรื่องที่ไต่ท่องเที่ยวไปรู้เห็นภูมิประเทศบ้านเมืองซึ่งมีหน้าที่จะต่องู แต่ความตั้งใจครั้งนั้นมีเพียงจะจดไว้เพื่อช่วยความจำเป็นขอสำคัญ...."² ตั้งแต่สมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา มีหนังสือที่เขียนแบบนี้หลายเล่ม เช่น

ชีวิทัศน์ พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช เป็นรายงานการเสด็จตรวจราชการหัวเมืองบักซ์ไต่ ทูลเกล้าถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อปี พ.ศ. 2427

พระราชนิพนธ์เสด็จประพาสไทรโยค พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานนิพนธ์ทำนองหมายเหตุระยะทาง สำหรับชนภายหลังได้ทราบถึงความสนุกสนาน ความมั่งคั่งระหว่างทาง แม้นผู้ไม่ได้ไปเที่ยวถ้าได้อ่านก็จะทราบลักษณะภูมิประเทศเหล่านั้น

¹ รัตนทัช สัจจาพันธุ์, "นิราศคำโคลง : การวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับนิราศอื่น" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516), (อักษราเนา), หน้า 219.

² พระยาเพ็ชรปักษี, จดหมายเหตุเรื่องมณฑลนครราชสีมา พ.ศ. 2467 (พระนคร : ไสภณพิพรรฒนากร), หน้า (1).

จดหมายระยะทางเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยเสด็จตรวจราชการหัวเมือง
 ใน ร.ศ. 117, 119 พระนิพนธ์ของสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ เป็นเรื่องการ
 เสด็จตรวจราชการหัวเมืองในมณฑลกรุงเก่า มณฑลนครไชยศรีและมณฑลราชบุรี ในปี
 พ.ศ. 2441 (ร.ศ. 117) กับเรื่องการเสด็จตรวจราชการเมืองชลบุรี ฉะเชิงเทรา
 ในเดือนมกราคม ร.ศ. 119 (พ.ศ. 2443) จดหมายเหตุทั้ง 2 ฉบับให้ความรู้ด้าน
 ภูมิสถานบ้านเมือง การคมนาคม การค้าขาย การเกษตร การปกครอง การศาสนา
 การศาล และอื่น ๆ

เที่ยวมณฑลเพชรบูรณ์ พระนิพนธ์ของสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ กล่าว
 ถึงการเดินทางใน พ.ศ. 2447 ทรงระบุถึงการเดินทางทางเรือและทางบกฯ ไปทาง
 ไทน์จะเสียเวลาเท่าไร ทางไหนจะสะดวกกว่ากัน ผู้นิพนธ์ทรงเลือกเดินทางบกจากบาง
 มูนาค จังหวัดพิจิตร ออกเดินทางเมื่อวันที่ 31 มกราคม ไปถึงเมืองเพชรบูรณ์ในระยะ
 เวลา 5 วัน ระหว่างทางทรงพรรณนาดังขณะภูมิประเทศ สภาพความเป็นอยู่ของคนใน
 ท้องถิ่น การทำมาหากิน จากเพชรบูรณ์ก็ถึงหล่มสัก ซากลับทรงเดินทางทางบกมาลงเรือ
 ที่เพชรบูรณ์ ระหว่างล่องเรือกลับทรงพรรณนาพิพจน์ตามลำน้ำเรื่อยมาจนถึงเมืองสระบุรี
 จึงประทับรถไฟกลับถึงกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์

ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีหนังสือท่องเที่ยว
 หลายเล่ม ที่สำคัญได้แก่ พระราชนิพนธ์เรื่อง เที่ยวเมืองพระร่วง ทรงพระราชนิพนธ์
 เมื่อ พ.ศ. 2450 เป็นหนังสือนำทางเที่ยวตรวจตราโบราณวัตถุสถานในเขตจังหวัด
 สุโขทัย สวรรคโลก อุตรดิตถ์ และพิษณุโลก นอกจากนี้ยังทรงพระราชนิพนธ์ จดหมายเหตุ
ประพาสหัวเมืองบึงกุ่มไต่ ร.ศ. 128 เนื้อเรื่องส่วนใหญ่พรรณนาถึงการเดินทางเที่ยวชม
 ภูมิประเทศ แนะนำสถานที่น่าเที่ยวและขนบธรรมเนียมของจังหวัดภาคใต้ เช่น ปากน้ำ
 ชุมพร และเกาะลังกาจิว พุน้ำร้อนจังหวัดระนอง ถ้ำน้ำผุด ถ้ำพุงช้าง วัดคูหาสวรรค์
 จังหวัดพังงา เกาะอ่าวนางเมืองกระบี่ ถ้ำเขาบินะ น้ำตกกะช่องในจังหวัดตรัง วัดพระ-
 บรมธาตุ และวัดพระสิงห์ในจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น

นอกจากพระราชนิพนธ์ก็มิจานประพันธ์ของหลวงสุนาวินวิวัฒน์ (เหลียง สุนาวิน) เรื่อง เที่ยวไทรโยคคราวสมเด็จพระราชปิตดาบรมพงศาภิมุขเสด็จประพาสเมื่อ พ.ศ. 2464 เป็นหนังสือที่เรียบเรียงแบบบันทึกรายวัน กล่าวถึงการเสด็จของสมเด็จพระราชปิตดาบรมพงศาภิมุข (ผู้บังคับการกรมทหารบกที่ 4) จากกรุงเทพฯ ไปราชบุรี เสด็จประพาสทางลำน่าน้อยขึ้นไปจนถึงเมืองไทรโยค การเขียนให้รายละเอียดเกี่ยวกับเส้นทางที่เสด็จประพาสเป็นระยะ ๆ ประกอบกับการพรรณนาลักษณะภูมิประเทศ ธรรมชาติอันงดงามของลำน่าน้อย ซึ่งบางครั้งผู้เขียนได้ยกพระราชนิพนธ์เสด็จประพาสไทรโยค พ.ศ. 2431 มาเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาของสถานที่แห่งเดียวกัน

ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชนิพนธ์เรื่อง จดหมายเทศพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเสียบมณฑลฝ่ายเหนือและนครเชียงใหม่ พ.ศ. 2469 เล่าเรื่องการเสด็จประพาสมณฑลฝ่ายเหนือคือ เมืองพิษณุโลก แพร่ ลำปาง เชียงราย เชียงแสน ลำพูนและเชียงใหม่ กล่าวถึงการรับเสด็จพระราชพิธีต่าง ๆ และพระราชกรณียกิจในระหว่างการเสด็จประพาส

สำหรับหนังสือท่องเที่ยวเล่มอื่น ๆ ที่จัดพิมพ์ในสมัยรัชกาลนี้ คือ อธิบายระยะทางล่องลำน้ำพิงตั้งแต่เมืองเชียงใหม่ถึงปากน้ำโพ ของสมเด็จพระยาคำรงราชานุภาพ การเที่ยวจังหวัดลพบุรี ของ นายหลี่ สุกรีเชตร์ และนายเรือวงษ์ไกร และ เรื่องไทรโยคเป็นอย่างไร ของ สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช

หลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 หนังสือท่องเที่ยวเริ่มแพร่หลายขึ้น มีการจัดทำหนังสือคู่มือนำเที่ยว (guidebooks) เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2499 โดยสำนักวัฒนธรรมทางศิลปกรรม มอบหมายให้นายตรี อมาตยกุล เป็นผู้เขียน ในการจัดทำมีตั้งฉบับภาษาไทยและฉบับภาษาอังกฤษ ฉบับภาษาไทยให้ชื่อว่า ทัศนศาสตร์ไทย ส่วนฉบับภาษาอังกฤษให้ชื่อว่า "The Thai Guide Book" เริ่มจัดทำเป็นจังหวัด ๆ ไป เมื่อครบ

ทุกจังหวัดแล้วจึงจะย่อรวมจัดพิมพ์เป็นเล่มเดียวกัน¹

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา มีหนังสือท่องเที่ยวหลายเล่ม เช่น

เที่ยวจังหวัดพิจิตร ของ กรมศิลปากร จัดพิมพ์ในปี พ.ศ. 2501

เมืองโบราณของไทย ของ สำนักพิมพ์เกษมบรรณกิจ จัดพิมพ์ในปี พ.ศ. 2502

เชียงใหม่และภาคเหนือ ของ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ จัดพิมพ์ในปี พ.ศ. 2504

เที่ยวสุโขทัยกับกรมทรัพยากรธรณี จัดพิมพ์ในปี พ.ศ. 2509

นำชมโบราณวัตถุสถานในจังหวัดชัยนาท ของ ม.จ.สุภัทรทิศ ดิศกุล

จัดพิมพ์ในปี พ.ศ. 2514

กฎระคิง ของ กมล ฉายาวัดนะ จัดพิมพ์ในปี พ.ศ. 2514

ทะเลไทย ของ ปราโมทย์ หักนาศูวรรณ จัดพิมพ์ในปี พ.ศ. 2520

ในสมัยปัจจุบันมีการเขียนหนังสือท่องเที่ยวเมืองไทยมากขึ้น จุดประสงค์ในการจัดทำก็เพื่อที่จะให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิสถานบ้านเมือง ตลอดจนสถานที่น่าเที่ยวเป็นประการสำคัญ

การเขียนหนังสือท่องเที่ยวมีหลายแบบ²

1. เขียนแบบบันทึกประจำวัน เช่น ระยะทางสมเด็จพะมหาสมณเจ้ากรมพระยา
วชิรญาณวโรรส เสด็จตรวจการคณะสงฆ์มณฑลฝ่ายเหนือ พ.ศ. 2457 และ เรื่องเที่ยว
ไปในบ้านเรา³

¹ศรี อมาตยกุล, ทัศนศาสตร์ไทยจังหวัดนครปฐม (พระนคร : สภาวัฒนธรรม
แห่งชาติ, 2499), หน้า คำนำ.

²แมนมาต ขวลิต และ สิริจันทร์ ช่างโชติ, คู่มือบรรณารักษศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 2.
(พระนคร : เกษมบรรณกิจ, 2511), หน้า 30.

³ม.จ.หญิง พูนพิศมัย ดิศกุล, เที่ยวไปในบ้านเรา (พระนคร : ข.ชุมนุมช่าง, 2514)

2. เขียนแบบหนังสือแสดงความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เช่น ศิลปะ โบราณคดี หรือวิชาอื่น ๆ เรื่องกาเลหม่านไต ของ บรรจบ พันธุเมธา แสดงความรู้เกี่ยวกับภาษาไทยถิ่นต่าง ๆ นิราศนครวัด ของ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช แสดงความรู้ทางคันโโบราณคดี

3. เขียนแบบเล่าเรื่องการผจญภัยไปพบสิ่งแปลก ๆ และแสดงความรู้ลึกซึ้งขึ้น เช่น เรื่อง ดองแกงแมบิง ของ ยุทธ เศษคาร์ณ กล่าวถึงการเดินทางรอนแรมบนแพเป็นเวลา 10 วัน ผ่านเกาะ แก่งที่มีน้ำไหลเชี่ยว ไปพบกับสภาพชีวิตและชนวนชาติที่แปลก ๆ ในลำน้ำปิงจากจังหวัดเชียงใหม่ถึงเชียงใหม่พล

ประเภทของหนังสือท่องเที่ยว¹

เฮเลน อี เฮนส์ (Helen E. Haines) แบ่งหนังสือท่องเที่ยวออกเป็น

4 ประเภท

ประเภทที่ 1 ประวัติและบรรณานุกรม (History and Bibliography) มีหนังสืออยู่ไม่มากที่ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติการท่องเที่ยว หนังสืออธิบายเรื่องเที่ยวพระนิพนธ์ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เป็นตัวอย่างของหนังสือที่กล่าวถึงการเดินทางท่องเที่ยวในสมัยก่อน สำหรับบรรณานุกรมที่รวบรวมรายชื่อหนังสือท่องเที่ยวเมืองไทยยังไม่มีการจัดทำขึ้น บรรณารักษ์หรือผู้ต้องการรายชื่อหนังสือประเภทนี้จะค้นคว้าได้จากบัตรรายการของห้องสมุด

ประเภทที่ 2 แผนที่และคู่มือการท่องเที่ยว (Atlases, Maps, Guidebooks and Handbooks) แผนที่ช่วยตอบคำถามเกี่ยวกับทำเลที่ตั้งของสถานที่ รวมทั้งสภาพภูมิศาสตร์อย่างคร่าว ๆ ส่วนหนังสือคู่มือการท่องเที่ยวเปรียบเสมือนกุญแจดอกสำคัญ ซึ่งจะนำพาให้นักท่องเที่ยวรู้จักสถานที่ ประวัติความเป็นมา ระยะทางที่จะไปยังสถานที่นั้นว่า

¹ Helen E. Haines, p. 306.

ไกลไกลเท่าใด ตั้งอยู่จุดไหนของเมือง มีอะไรข้างที่นำทัศนาคความรูความเพลลลลล
ถ้ามีหนังสือคู่มือนำเที่ยวก็จะทราบได้ทันทีว่า สถานที่นั้นชื่อว่าอย่างไร สร้างเมื่อใด โดย
ผู้ใด ถักราชเท่าไร มีประวัติความเป็นมาอย่างไร โดยไม่ต้องมีคนบอกเล่าหรือคนนำเที่ยว
เลยก็ได้ ตัวอย่างหนังสือคู่มือการท่องเที่ยวของไทยได้แก่ คู่มือเข้าชมพระบรมมหาราชวัง
และวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จัดทำโดยองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย
อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง ของ กรมป่าไม้ ฯลฯ

ประเภทที่ 3 หนังสือบรรยายเกี่ยวกับประเทศต่าง ๆ (Descriptions of Countries) ไม่ใช่รายงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว แต่เป็นหนังสือที่ใหข้อมูลทางาน
ภูมิศาสตร์ กล่าวถึงภูมิประเทศ สถานที่สำคัญ ประชาชน การปกครอง ประวัติศาสตร์และ
เศรษฐกิจของประเทศ หนังสือประเภทนี้อาจเขียนโดยนักท่องเที่ยวที่เข้าไปพำนักอยู่ใน
ประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นเวลานาน หรืออาจเขียนโดยผู้ที่อยู่ในประเทศนั้น ตัวอย่าง
หนังสือประเภทนี้ ได้แก่เรื่อง ย่าเมืองไทย 71 จังหวัด เขียนโดย จักรวาล ขาญนุงศ์
เรื่อง เที่ยวทั่วไทย จัดทำโดย สำนักพิมพ์ประมวลศาสตร์ และเรื่อง ทัศนจร 71 จังหวัด
ของ พ.ชดชาร

ประเภทที่ 4 หนังสือท่องเที่ยวที่กล่าวถึงประสบการณ์ การสังเกตของผู้แต่ง
ในขณะที่ท่องเที่ยว (Narrative or Descriptive Rendering of Personal
Observation and Experience) เป็นหนังสือที่น่าอ่านและน่าสนใจ หากผู้เขียนรู้จัก
เขียนให้ดี หนังสือประเภทนี้แสดงให้เห็นบุคลิกลักษณะและความสนใจในเรื่องต่าง ๆ ของ
ผู้เขียนได้มาก เรื่องที่เขียนมีตั้งแต่บันทึกการเดินทางของนักเขียนธรรมดา ไปจนถึงผลงาน
ชั้นเยี่ยมของศิลปินและนักปรัชญาแห่งการท่องเที่ยว ตัวอย่างหนังสือประเภทนี้ ได้แก่เรื่อง
ทรัพย์สินของท่านอยู่ที่ไหน เขียนโดย พจน์ พรรณกนก เรื่อง เที่ยวเมืองไทย 71 จังหวัด
ของละออง ศรีสุคนธ์ และเรื่อง เที่ยวทั่วไทย ของ ปราโมทย์ ทัศนาศูวรรณ

¹บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, เชียงใหม่และภาคเหนือ (พระนคร : คลังวิทยา, 2504),
หน้า คำนำ.

หลักการพิจารณาหนังสือท่องเที่ยว

1. ประเภท (Form or type) ความเป็นประเภทใดดังกล่าวมาแล้ว
2. คุณวุฒิของผู้แต่ง (Qualifications of author) ผู้แต่งใช้ความสังเกตอย่างรอบคอบ หรือเพียงแต่คุยาน ๆ ถ้าเป็นเรื่องแสดงความรู้ ผู้แต่งมีพื้นความรู้ในเรื่องนั้นๆ ดีเพียงใด
3. ความคิดเห็นของผู้แต่ง (Point of view) ผู้แต่งควรจะมีใจเป็นกลาง พยายามเข้าใจการกระทำ หรือขนบธรรมเนียมประเพณีที่ตนไม่รู้จักมาก่อนหรือไม่ ผู้แต่งโดยมากมักจะลำเอียงไปทางใดทางหนึ่ง มักจะตำหนิติเตียน หรือยกย่องจนเกินไป
4. ความสำคัญและน่าสนใจของเนื้อเรื่อง (Importance of Interest of subject) สถานที่ที่นำมาเขียนควรจะน่าสนใจ หรือทำให้เป็นที่น่าสนใจขึ้น
5. คุณค่าทางวรรณกรรม (Literary quality) หนังสือท่องเที่ยวที่ดี ๆ ควรให้คุณค่าทางวรรณกรรมด้วย หนังสือท่องเที่ยวหลายเล่มที่มีชีวิตยืนยาวทั้ง ๆ ที่ประเทศหรือสถานที่ที่ผู้แต่งเล่าไว้นั้นได้เปลี่ยนไปจากที่เขาเคยเห็น ทั้งนี้เพราะความสามารถในการบรรยายและการจัดลำดับเรื่องที่เหมาะสม ทำให้ภาพพจน์ในหนังสือมีชีวิตชีวาวินิจฉัย เช่น พระราชนิพนธ์ ไกลบ้าน เป็นตัวอย่างที่ดี
6. ความเป็นจริง (Veracity) ข้อเท็จจริงที่ปรากฏในหนังสือท่องเที่ยวนั้น อาจคลาดเคลื่อนได้เพราะผู้เขียนไม่ค่อยมีเวลาตรวจสอบให้รู้แน่นอน อาจเข้าใจผิดหรือตีความหมายไปเสียอีกอย่างหนึ่ง ถ้าเป็นหนังสือท่องเที่ยวแสดงประสบการณ์ของผู้ท่องเที่ยวธรรมดา ๆ แล้ว ความบกพร่องในเรื่องนี้ก็ไม่น่าสำคัญนัก แต่ถ่าตั้งใจให้เป็นหนังสือแสดงความรู้ และนำไปใช้เป็นหลักฐานต่อไปแล้ว ข้อเท็จจริงต่าง ๆ จะต้องถูกต้อง
7. ลักษณะภายนอก (Textual feature) มีความสำคัญมาก ได้แก่ ภาพประกอบ แผนที่ จะช่วยให้เข้าใจเรื่องราวดีขึ้น คำอธิบายในเชิงอรรถและภาคผนวก ช่วยเพิ่มเติมข้อความที่ควรอธิบายให้ละเอียด บรรณานุกรมต่าง ๆ จะช่วยให้หนังสือมีคุณค่ามากขึ้น

หนังสือท่องเที่ยวที่ดี ควรให้ทั้งความรู้ ความเพลิดเพลิน ให้เห็นสิ่งที่น่าสนใจ
ต่าง ๆ และให้ความจรรโลงใจด้วย

ประโยชน์ที่ได้รับจากหนังสือท่องเที่ยว

1. ด้านการศึกษา สามารถใช้อ่านประกอบวิชาต่าง ๆ โดยเฉพาะวิชาภูมิศาสตร์
และประวัติศาสตร์ ใช้อ้างอิงในรายงานการวิจัย รวมทั้งอ่านเพื่อศึกษารูปลักษณะของ
หนังสือท่องเที่ยว¹

2. อ่านเพื่อสนองความต้องการของแต่ละบุคคล ทั้งในด้านความอยากรู้อยากเห็น
และในด้านความสนุกสนานเพลิดเพลิน

3. หนังสือท่องเที่ยวที่เขียนได้ดี เขียนด้วยความยุติธรรม และความซาบซึ้งใน
วัฒนธรรม จะช่วยเป็นสื่อกลางแห่งความเข้าใจอันดีระหว่างคนต่างสถานที่ ต่างเชื้อชาติ
ต่างชนบทรวมเนียม ทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ²

4. ใช้เป็นคู่มือสำหรับการเดินทางท่องเที่ยว

5. ช่วยกระตุ้นให้มีการใช้หนังสือประเภทอื่น ๆ มากขึ้น เนื้อหาของหนังสือ
ท่องเที่ยวมีความเกี่ยวข้องกับวิชาอื่น เช่น วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และ
มานุษยวิทยา การอ่านหนังสือท่องเที่ยวช่วยปูพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับวิชาดังกล่าว อันจะ
เป็นทางนำผู้อ่านไปสู่หนังสือเล่มอื่นใดอย่างดี

---

¹ Azile Wofford, Book Selection for School Libraries
(New York : Wilson, 1962), p. 158.

² S.R. Ranganathan, Library Book Selection (Bombay :
Asia Publishing House, 1966), p. 143.